

1

IRAN TAN MỸ

Một loài hoa
mang tên

Vương phi

2

3

My Ê là một dây trườn tức là một dây leo thân gỗ. Lá to, xanh bóng (H6). Hoa to, đẹp có 5 cánh trắng (H5), có khi phơn phớt hồng (H7), nở thành chùm rục rờ và thơm. Dây My Ê leo cao, vươn xa, nhưng có thể được trồng thành bụi nhỏ làm cây kiểng (H8).

Cây My Ê có cùng họ thực vật với cây Trúc đào và Huỳnh anh (Apocynaceae), nên tên tiếng Anh thông dụng của My Ê là Climbing Oleander (Trúc đào leo) và Rosa Allamanda (Huỳnh anh có mùi hoa hồng). Dây My Ê có nguồn gốc ở Tây Phi Châu. Ở đó thảo mộc này có tên thông dụng

Strophanthus gratus

Trong sách Hướng dẫn Thực vật học Guide Botanique De La Ville De Saigon (in lần đầu năm 1949) không có tên tiếng Việt tương ứng với cây *Roupellia grata*. Cây *Roupellia grata* này leo lên cây số 145 ở bồn cỏ số 30 trong Vườn Bách thảo Sài Gòn vào thời điểm đó. Nhưng trong lần in lại năm 1968 của sách hướng dẫn này trên Bulletin de la Société des Études Indochinoises, dây leo có tên tiếng Việt là dây My Ê. Có thể là

ông Lý Văn Hội, người đã cập nhật sách hướng dẫn, đã bổ sung tên tiếng Việt là dây My Ê. My Ê là tên của một vương phi Chiêm Thành ở thế kỷ XI. Trong Cây Cỏ Việt Nam của Phạm Hoàng Hộ, cây *Roupellia grata* còn có tên khoa học phổ biến hơn là *Strophanthus gratus*, tên tiếng Việt là My Ê. Tên My Ê được ghi lên hai ảnh bởi tác giả Prenn chụp ở Thảo Cầm Viên TP. HCM và gửi đăng trên Wikimedia Commons ngày 04/3/2012 (H1, H2).

là Poison arrow vine, nghĩa là dây leo được người bản xứ dùng chế thuốc độc để tẩm các mũi tên săn bắn, còn được gọi là Dây thuốc bắn. Thuốc bắn có thể hạ gục các con thú lớn. Thuốc bắn này được điều chế từ các hạt của trái My É. Trái My É, cũng như trái các loài *Strophanthus* khác, giống một cặp sừng (H9) và do đó cây My É còn được gọi là cây Sừng dê (Hoàn hoa dương giác ào, Phi châu dương giác ào. Tên cây Sừng dê rất phổ biến trong y dược học. Các hạt My é có chứa chất g-strophanthin, một glycosid dùng điều chế thuốc trợ tim.

Ngày 16/9/2019, tôi đến Thảo Cầm Viên tìm dây My É, với hy vọng được ngắm hoa của nó. Khi tôi đến Trung tâm Giáo dục Thảo cầm viên hỏi về cây My É, các thầy cô có vẻ

hơi ngạc nhiên vì cái tên My É. Tôi giải thích và các anh chị ấy hiểu ngay đó là một cây *Strophanthus*, một cây Sừng dê. Họ cho tôi xem một trái *Strophanthus* khô và hạt của trái ấy. Tôi được hướng dẫn đến xem hai dây *Strophanthus*. Một dây leo lên hai cây Lòng mức lông cao khoảng 6-7m (H10). Một dây khác leo lên một cây lớn trung bình rồi bò qua một cây lớn khác và thông nhánh xuống. Rất tiếc là lúc này cả hai dây đều không có hoa nên tôi không biết đây có phải là dây *Strophanthus gratus* hay không vì theo sách Hướng dẫn nói trên

10

9

Strophanthus divanicatus

11

Strophanthus caudatus

12

THAI
AILAND

2 BAH
THAI

in năm 1949, trong Thảo Cầm Viên còn có dây *Strophanthus hispidus* (Tiền độc dương giác ảo). Tiền độc là chất độc cho mũi tên. Dây leo *S. hispidus* này cũng sống ở bốn cỏ 30, trên cây 216. Trong lần in sau (1968) có ghi thêm dây leo *Strophanthus caudatus* (Dây vòi voi, Noãn ngọc dương giác ảo) ở Bốn cỏ 38. Hoa *S. caudatus* rất dễ nhận ra (H11, H12).

Vương phi My Ê là một nhân vật lịch sử nổi tiếng đoạn trình tiết liệt. Năm 1044 vua Lý Thái Tông (1000-1054) của Đại Cồ Việt chinh phạt Chiêm Thành. Trong triều chính Chiêm có sự bội phản, tướng Quách Gia Dĩ chém chết quốc vương Sạ Đầu rồi đầu hàng. Quân Đại Cồ Việt chiếm được thành Phật Thệ,

bắt hàng trăm cung nữ, ca kỹ và nhạc công mang về, trong số đó có vương phi My Ê. Đến Lý Nhân, Vua Lý triệu bà sang hầu. Vương phi My Ê lấy làm đau khổ và tủi nhục, liền quấn khăn trắng vào mình rồi nhảy xuống sông Châu Giang tự vẫn.

Thi sĩ Tản Đà từng viết về nàng My Ê như sau:

*Châu giang một dải sông dài/
Thuyền ai than thở, một người
cung phi.* ■

13

REPUBLICQUE
DE CÔTE D'IVOIRE

STROPHANTHUS HISPIDUS

POSTES

Strophanthus hispidus